

FIGUUR 1.
Bos zonder
ondergroei,
Vijlenerbosch 1993.

FIGUUR 2.
Nestplaats
Hazelmuis in open
plek in bos, 1990.

haren van de Hazelmuis. Deze worpnesten hadden nog volledig hun vorm en zijn als zodanig typisch voor de Hazelmuis.

Nabij het ene perceel is in 1990 een hazelmuisnest gezien in een beukenaanplant. Nabij het tweede bosperceel is eveneens in 1990 een hazelmuisnest gezien in braam. Daarna zijn in beide percelen geen aanwijzingen van de aanwezigheid van Hazelmuisen gevonden. Voorheen is de soort nooit gemeld in dit bosgedeelte of in de nabijheid.

Een dergelijke vondst geeft aanleiding tot enige opmerkingen. STORCH (1978) vermeldt regionale verschillen in het voorkeursbiotoop van de Hazelmuis. Echter, dergelijke verschillen kunnen ook veroorzaakt zijn door problemen met de inventarisatie van deze soort. Met de bovengenoemde vondst is aangetoond dat Hazelmuisen in Zuid-Limburg zowel in zoomvegetaties alsook in

hoogopgaande bossen zonder enige ondergroei kunnen verblijven, zoals elders in Europa ook is opgemerkt of uit onderzoek bekend was. Zo bijvoorbeeld in Wallonië (LIBOIS, 1984 en persoonlijke mededeling), in Engeland (BRIGHT & MORRIS, 1992 en persoonlijke mededeling) en Sachsen-Anhalt (SCHULZE, 1970 en persoonlijke mededeling). Duidelijk is dat Hazelmuisen een bredere biotoopkeuze kennen dan voorheen uit onderzoek in Zuid-Limburg naar voren is gekomen. De kans blijft gering zulke in de toppen van de bomen gebouwde nesten te vinden door de lage populatiedichtheid van Hazelmuisen. Het is veel gemakkelijker nesten te vinden op ooghoogte in de lagere delen van zoomvegetaties in de vorm van heggen, hagen, open plekken in bossen (figuur 2) en bosranden. Gezien de losse vorm van veel hazelmuisnesten, waardoor ze snel uit elkaar vallen, zijn

deze twee nesten duidelijk de ondergrens van het totale aantal nesten dat in beide bospercelen aanwezig kan zijn.

LITERATUUR

- BRIGHT, P. & P. MORRIS, 1992. Dormice. The Mammal Society, London.
- LIBOIS, R. M., 1984. Essai synecologique sur les micro-mammifères d'Europe atlantique et ouest méditerranéenne. Étude par analyse du régime alimentaire de la Chouette effraie, *Tyto alba* (Scopoli). Cahiers d'Éthologie appliquée, volume 4, fascicule 2. Liège.
- SCHULZE, W., 1970. Beiträge zum Vorkommen und zur Biologie der Haselmaus (*Muscardinus avellanarius* L.) und des Siebenschläfers (*Glis glis* L.) im Südharz. Hercynia (N.F.) 7, 355-371.
- STORCH, G., 1978. *Muscardinus avellanarius* (Linnaeus, 1758) - Haselmaus. In: Handbuch der Säugetiere Europas, Band I, Rodentia I, Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.

Leo Backbier

van Galenstraat 64, 6163 XW Geleen

BOEKBESPREKINGEN

FARBATLAS WALDLANDSCHAFTEN AUSGEWÄHLTE WALDTYPEN UND WALDGESELLSCHAFTEN UNTER DEM EINFLUSS DES MENSCHEN.

PROF.DR. RICHARD POTT, Hannover: Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart, 1993. 224 blz., 243 kleurenfoto's, 17 zwart-wit-illustraties. ISBN 3-8001-3469-1. Prijs (in Duitsland): DM 38,-.

Dit werk is door de auteur opgedragen aan zijn leermeester Prof.dr. E. Burrichter, kenner bij uitstek van de bosgeschiedenis van Noordwest-Duitsland. De titel 'Farbatlas' is voor het boek wat te bescheiden. De 243 kleurenfoto's zijn in feite illustraties bij een boeiende tekst, waarin de bosvegetatie en bosgeschiedenis op veelzijdige wijze helder worden besproken. In hoofdzaak betreft dit Midden-Euro-

pa met inbegrip van de Alpen. Ook Frankrijk, Italië, Denemarken en Zweden komen terloops aan de orde, maar Nederland en België niet.

Het werk gaat eerst in op de natuurlijke bosgeschiedenis sinds de laatste ijstijd, en de invloed die de praehistorische en historische mens daarop heeft uitgeoefend. Vervolgens worden de belangrijkste bosgezelschappen besproken aan de hand van het begrip 'potentieel natuurlijke vegetatie' en met gebruikmaking van de plantensociologische naamgeving. De beide volgende hoofdstukken behandelen de verschillende bosbeheersvormen, zoals beweide bos (Hudewald), eikelooft (Mastnutzung), het gebruik van lover als veevoer (Schneitelwald), hakhoutcultuur, gebruik van strooisel en plaggen. Een kort hoofdstuk over de natuurwaarde en het behoud van bossen en boslandschappen besluit de tekst. Daarna volgen een literatuurlijst van 149 nummers, tot 1993 bijge-

werkt, en een goed bruikbaar register.

De foto's bestaan uit drie categorieën: boslandschapfoto's, vegetatiefoto's en close-ups van afzonderlijke kenmerkende soorten of speciaal hun bloemen. Alle foto's zijn functioneel en scherp, maar helaas komen die van de beide eerste categorieën niet altijd tot hun recht, doordat ze bij de reproductie in kleur te donker en te contrastarm werden. Dit euvel is, zoals recensent uit eigen ervaring weet, moeilijk te vermijden. Niettemin zijn toch ook vele vegetatiefoto's fraai gereproduceerd. De zwart-wit-illustraties bestaan vooral uit pollendiagrammen, areaalkaarten (Beuk) en kaarten van nederzettingen, bosprofielen en blokdiagrammen. De verdienste van de tekst is voornamelijk gelegen in de weergave van de wisselwerking tussen mens en vegetatie. Terecht wijst de auteur er op, dat de Middeleeuwer zich bij het woord 'Wald' iets heel anders voorstelde dan de

hedendaagse mens; voor onze voorouders ging het om de agrarische gebruikswaarde.

Hoewel het boek voor een breed publiek bedoeld is, heeft de auteur gelukkig niet de slechte gewoonte gevolgd van zogenaamd 'populaire' boeken, om planten alleen met inheemse namen te noemen. Zowel de wetenschappelijke als de Duitse namen zijn steeds vermeld.

Het is opmerkelijk, dat de schrijver geen aandacht heeft geschonken aan de Nederlandse en Belgische bosliteratuur. De namen van Diemont, Meyer Drees, Sissingh en Vlieger zoekt men tevergeefs, evenals, in jongere generaties, die van Doing, Koop en van der Werf. Een ommissie is het negeren van de recente uitgebreide studie van Martin Hermij over de bossen van Vlaanderen. Bij de enige foto uit Nederland, die van een stuifzand bij Kootwijk, staat ten onrechte de provincie Drenthe vermeld. Niettemin is het boek over het algemeen ook voor ons land goed bruikbaar, en zeker voor Limburg. Voor onze bossen van de duinen en de binnenduinenrand kan men er echter niet terecht.

Van een recensent worden kritische notities verwacht; hier volgen er enkele. De schrijver gaat uitvoerig in op hakhoutcultuur (Niederwald), maar nauwelijks op de bosvorm 'hakhout met overstaanders' (Mittelwald). Hij vermeldt dit terloops als gebruiksvorm van montane bossen. In werkelijkheid danken de Franse, Belgische en Limburgse bossen hun natuurwaarde juist aan deze vorm van beheer. De auteur stelt terecht wel, dat het voortzetten van traditionele beheersvormen evenzeer een zinvol natuurbehoudsdoel is als het onttrekken van het bos aan elke menselijke invloed, maar men mist de erkenning dat de beheersvorm 'Mittelwald' wezenlijk is voor het voortbestaan van flora en vegetatie, met name in het Eikenhaagbeukenbos. Men mist verder gegevens over het oecologisch verschil tussen Zomer- en Winterreik (o.a. de relatief kortdurende kiemkracht van de Winterreikels), die kunnen verklaren waarom de laatste is teruggedrongen ten bate van de eerste.

Zulke kleinheden doen echter geen afbreuk aan de waarde van het boek. Het zij zeer aanbevolen, niet alleen voor bosbouwers, natuurbeheerders en leraren, maar evenzeer voor alle andere leden van het Natuurhistorisch Genootschap.

Victor Westhoff

GEOLOGISCHE KAART

K.-H. RIBBERT, Geologische Karte von Nordrhein-Westfalen 1:100.000, Blatt C 5502 Aachen. Kaart plus 'Erläuterungen', 1992. 84 pp., 21 figs., 5 tabellen. Krefeld (Geologisches Landesamt Nordrhein-Westfalen). ISBN 3-86029-378-8. Prijs DM 30. Te verkrijgen bij het Geologisches Landesamt Nordrhein-Westfalen, De-Greif-Strasse 195, Postfach 1080, D-47 710 Krefeld, tel. 02151-897210.

Eind 1992 verscheen de geologische kaart van Aken en wijde omgeving, met daarop een deel van het 'linksrijnse' Schiefergebirge, een puntje van onze Zuidlimburgse Krijtvoorkomens, de Niederrheinische Bucht en de Mechernicher Trias-Senke. De kaart, die 80 bij 83 cm meet, is gedrukt op een goede kwaliteit papier, maar zal als hij voor

veldwerk gaat dienen, toch geplastificeerd moeten worden om een vroegtijdig inscheuren langs de vouwnaden te voorkomen. De gebruikte kleuren en coderingen voor de diverse geologische periodes worden links en rechts in kolommen toegelicht en illustreren het voorkomen van paleozoïsche, mesozoïsche en kenozoïsche afzettingen op het kaartblad.

Drie dwarsdoorsneden geven schematisch de opbouw van de ondergrond weer en benadrukken de rol van tectonische bewegingen. De onderliggende topografische kaart, die ter oriëntatie dient, blijft goed zichtbaar.

Het bijbehorende boekje met *Erläuterungen* omvat bijdragen van een aantal auteurs. Achtereenvolgens komen aan bod: de aardgeschiedenis (Cambrium tot en met kwartair), de geologische opbouw, delfstofvoorkomens, grondwater, een aantal voorbeelden die geologische fenomenen illustreren en een literatuur- en kaartenoverzicht. De figuren vormen een prima ondersteuning voor de tekst en zijn van een hoge kwaliteit. De afzonderlijke bijdragen zijn 'to the point' gehouden. Verwijzingen naar aanvullende literatuur volgen aan het eind van de afzonderlijke paragrafen. Tabel I geeft een beknopt overzicht van de geologische tijdseenheden, de dikte van de lagen, gesteente-kenmerken, tectonische gebeurtenissen en facies, het klimaat en de paleogeografie, en is zonder meer nuttig. Het Devoon krijgt uiteraard de nodige aandacht.

Voor de ouderdom van de Aken Formatie wordt helaas niet verwezen naar een artikel van BATTEN *et al.* (1988). Evenmin wordt het artikel van KEUTGEN & VAN DER TUUK (1991), over vroeg-Maastrichtien afzettingen in de omgeving van Aken, in de literatuurlijst opgevoerd.

Met die in het eerste deel vergelijkbare, beknopte beschrijvingen zijn ook te vinden in de hoofdstukjes Geologisch Bau, Lagerstätten (met de instructieve tabel 3) en Grundwasser. In hoofdstuk 6 is een aantal excursiepunten opgesomd, waarbij uit de groeve in het Kauchertal zuidelijk van Schmidheim een aantal fossielen wordt afgebeeld. Veelzeggend hierbij zijn de volgende regels: 'Der ehemalige Steinbruch im Kauchertal zeigt, wie durch die geologische Faziesanalyse Gesteinsfolgen als fossile Biotope erkannt werden können. Sie stehen gleichrangig mit rezenten Biotopen und bedürfen daher gleichermaßen des Schutzes vor Zerstörung und Ausraubung'.

Geologisch interessante gebieden passeren redelijk uitgebreid de revue, bijvoorbeeld het Aachener Wald en het Hohe Venn, waarbij de fraaie luchtfoto van pingo's de aandacht trekt. De looderts-ontginning bij Rescheid wordt beschreven en er volgt een voor mijn gevoel te groot aantal pagina's voor de Talsperren in de noordelijke Eifel en in de Ardennen, met veel technische details (in tabelvorm) en tekeningen (doorsnede dammen). Er is ook veel plaats ingeruimd voor 'Aachen - Stadt der heißen Wässer'. Wat tegenvalt is het ontbreken van verwijzingen naar de geologische kaarten van Nederland (FELDER & BOSCH, 1984, 1989), vooral omdat het noordwestelijke puntje van blad Aken aan dit gebied grenst en het zelfs overlapt. Samenvattend: een nuttig werkje, dat vooral als goede voorbereiding voor geologische wandelin-

gen in het genoemde gebied kan dienen. De kaart wordt, uiteraard, mee het veld ingenomen.

LITERATUUR

BATTEN, D.J., J. DUPAGNE-KIEVITS & J.K. LISTER, 1988. Palynology of the Upper Cretaceous Aachen Formation of northeast Belgium. In: Streef, M. & M.J.M. Bless (red.). The Chalk District of the Euregio Meuse-Rhine. Selected papers on Upper Cretaceous deposits, 95-103, 2 pls. Natuurhistorisch Museum Maastricht/Laboratoire de Paléontologie de l'Université d'Etat à Liège.

FELDER, W.M. & P.W. BOSCH, 1984. Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving, schaal 1:50.000, Pré-Kwartair. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

FELDER, W.M. & P.W. BOSCH, 1989. Geologische kaart van Zuid-Limburg en omgeving, schaal 1:50.000. Afzettingen van de Maas. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.

KEUTGEN, N. & L.A. VAN DER TUUK, 1991. Belemnites from the Lower Maastrichtian of Limburg, Aachen and Liège. Meded. Rijks Geol. Dienst, 44 (4) (1990): 1-39, 4 pls.

J.W.M. Jagt

ZINKVIOOLTJES EN ZOETWATERWIJEREN

J. HEIMANS (1889-1978): NATUUR-STUDIE EN NATUURBESCHERMING IN NEDERLAND

MARGA COESËL. Hilversum, Uitgeverij Verloren, 1993. 384 blz., geïllustreerd (Proefschrift, Amsterdam). ISBN 90-6550-364-1. Prijs: f54,-.

Een levensbeschrijving als dissertatie en dan ook nog in de bèta-richting: het betreft hier een van de weinige biografieën over biologen van naam, in dit geval prof. dr. J. Heimans (1889-1978), die bovendien geschreven zijn door vakgenoten. Zoals de auteur, de biologe Marga Coesël in haar inleiding tot deze studie terecht opmerkt, is de belangstelling onder biologen voor de geschiedenis van hun vakgebied (enkele uitzonderingen daargelaten) heden ten dage ronduit bedroevend te noemen. Er zijn helaas maar weinig biologen die inzien dat het bijzonder leerzaam is om op de hoogte te zijn van de kennis van vroegere vakgenoten.

'Zinkviooltjes en zoetwaterwieren' is de titel van een opmerkelijke biografie van Jacob Heimans, de zoon van de bekende Amsterdamse hoofdonderwijzer, veldbioloog en amateur-geoloog Eli Heimans (1861-1914) die samen met diens vriend en collega Jac.P. Thijssse (1865-1945) rond de eeuwwisseling verantwoordelijk was voor het eerste (veld)biologisch reveil in Nederland.

E. Heimans en Jac.P. Thijssse hebben gezamenlijk bij het Nederlandse volk een brede belangstelling voor natuur en natuurstudie weten te wekken. Zij propageerden de natuurstudie als een sport: de natuursport. Hun pionierswerk vormde een belangrijke stimulans voor de opbloei van de beoefening van de veldbiologie en tot het ontstaan van de natuurbeschermingsbeweging in ons land rond de eeuwwisseling.

J. Heimans kan een waardig opvolger van 'Heimans & Thijssse' genoemd worden. Hij trad al snel in hun voetsporen en heeft hun (levens)werk op vrijwel alle terreinen voortgezet.

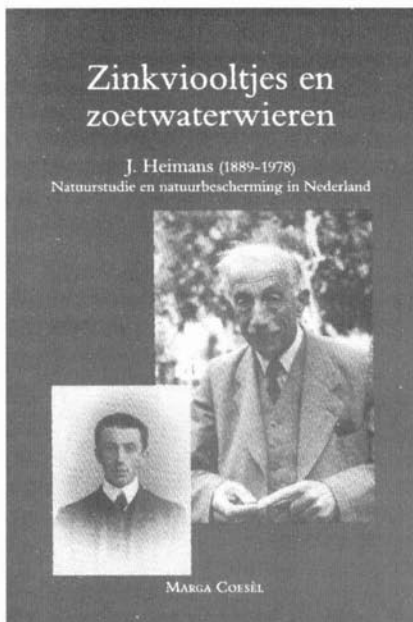
Het eerste deel van de titel van deze biografie - in feite de hoofdtitel - verwijst naar de twee plantengroepen die J. Heimans' speciale belangstelling genoten. Heimans heeft zich gedurende zijn hele loopbaan beziggehouden met het (systematisch, geografisch, sociologisch en oecologisch) onderzoek aan desmidiaceën (een groep zoetwaterwieren). Dit resulteerde onder meer in 1935 in zijn dissertatie over het genus *Cosmoecium*. Daarnaast koesterde Heimans een bijzondere interesse voor de (taxonomische en genetische aspecten van de) zinkflora die binnen Nederland uitsluitend in het oosten van Zuid-Limburg werd en wordt aangetroffen. Met name met het Zinkviooltje heeft Heimans zich intensief bezig gehouden.

Een biografie is een uitstekend middel om het verleden te doen herleven. De uitgebreide titel geeft echter aan dat het boek veel meer is dan louter een levensbeschrijving: als biografie kent deze studie een bijzondere opzet. De levensloop van J. Heimans zelf vormt nl. niet het hoofdthema van deze studie, maar zijn werk en lange leven - dat een periode van bijna 90 jaar omvat en dat zeer nauw verweven is met de ontwikkelingen op het gebied van natuurstudie, natuurbescherming en de botanische wetenschap in Nederland - vormde voor Marga Coesèl een buitengewoon goed aanknopingspunt voor een boeiende studie naar de geschiedenis van de belangstelling en waardering voor de natuur en de opkomst van de moderne biologie in Nederland zoals die gedurende de periode 1880-1980 heeft plaatsgevonden.

Door deze levensbeschrijving in een dergelijk ruim kader te plaatsen, heeft Marga Coesèl niet alleen een beeld geschetst van de ontwikkelingen op het gebied van de botanische wetenschappen (met name de floristiek) in Nederland, maar tevens - en dat maakt deze studie juist extra interessant - op het gebied van het denken over natuur, natuurbeleving, natuurstudie, natuureducatie en natuurbescherming sinds de eeuwwisseling. Zij is daar bijzonder goed in geslaagd. Met name voor de laatstgenoemde onderwerpen, in het bijzonder voor de geschiedenis van de natuurbescherming, bestaat momenteel veel belangstelling terwijl er weinig naslagwerken voorhanden zijn.

In deze studie staan drie grote leermeesters van J. Heimans centraal: in de eerste plaats zijn vader Eli Heimans die hem helaas al (te) vroeg (1914) ontviel, diens vriend en collega Jac.P. Thijssen en als derde de beroemde hoogleraar in de botanie, Hugo de Vries. De jonge Heimans heeft zich onder invloed van zijn drie leermeesters tot een veelzijdig bioloog/botanici, natuurbeschermers en popularisator van de natuurstudie ontwikkeld.

In het leven van J. Heimans zijn door Coesèl vier duidelijk afgebakende perioden onderscheiden die samenhangen met een aantal politieke en maatschappelijke ontwikkelingen: de periode 1889-1914 werd grotendeels bepaald door zijn jeugd (de invloed van E. Heimans en Jac.P. Thijssen) en studietijd (de invloed van Hugo de Vries) en eindigde met de plotselinge dood van zijn vader en het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog; de periode 1914-1940, de periode vanaf de Eerste tot het begin van de Tweede Wereldoorlog, stond geheel in het teken van zijn werk op het gebied van onderwijs,

wetenschap, verbreiding van de kennis der natuur, natuurbescherming en -educatie. Dit tijdvak werd abrupt afgesloten door de maatregelen van de Duitse bezetter; de periode 1940-1945, de oorlogsjaren, waren voor Heimans en de zijnen letterlijk een periode van leven of dood. De bevrijding en zijn behouden terugkeer uit het concentratiekamp, de dood van Jac.P. Thijssen en het ontslag van Th.J. Stomps, markeerden het einde van deze periode; de periode 1945-1978 stond in het teken van zijn hoogleraarschap en zijn emeritaat en werd afgesloten met zijn overlijden op 30 december 1978. Deze perioden (m.u.v. de jaren 1940-1945) markeren een aantal belangwekkende ontwikkelingen op de eerder genoemde terreinen. De hoofdindeling van het boek is geheel gebaseerd op deze chronologische vierdeling.

Het onderzoek naar het leven en werk van J. Heimans blijkt een enorme hoeveelheid feiten en ideeën te hebben opgeleverd betreffende personen, organisaties en ontwikkelingen op het gebied van natuurstudie en natuurbescherming in Nederland. Marga Coesèl heeft deze complexe stof overzichtelijk weten te presenteren door het leven van Heimans te beschrijven in de vier genoemde perioden. Daarbinnen is het materiaal nog eens gegroepeerd rond een viertal thema's die als rode draden dwars door de perioden heen lopen. Deze thema's zijn: 1. feiten betreffende het persoonlijk leven van J. Heimans; 2. belangrijke ontwikkelingen op het gebied van de botanische wetenschap (met name floristiek) en de genetika en de bijdrage van Heimans daaraan; 3. de popularisatie van de natuurstudie (opbloei van de belangstelling voor de natuur en de natuurstudie); en tenslotte 4. de geschiedenis van de natuurbescherming in Nederland.

Door deze thematische behandeling geeft het boek een goed overzicht van de ontwikkelingen op het gebied van de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland, waardoor het ook als naslagwerk kan fungeren, doch de veelheid aan feiten die het onderzoek naar voren heeft gebracht gaat, zoals de auteur in de inleiding tot haar studie zelf ook al

constateert, gedeeltelijk ten koste van de diepgang van het werk.

In deze studie wordt ook aandacht besteed aan de speciale band die J. Heimans had met Zuid-Limburg en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. J. Heimans was, gezien zijn voorliefde voor Zuid-Limburg, reeds vanaf 1916 lid van het Natuurhistorisch Genootschap, de vereniging waar hij in Limburg de oudste banden mee bezat (tot 1924 buitengewoon lid en daarna gewoon lid). Zo onderhield Heimans veel contact met de arts/botanici A. de Wever, met de secretaris G.H. Waage en de St. Pietersberg-deskundige D.C. van Schaik.

Evenals zijn vader, die ook een speciale band had met Zuid-Limburg, deed Heimans veel moeite om dit gebied met zijn bijzondere vegetatie en geologie een grotere bekendheid te geven in de overige delen van het land. Daarnaast heeft hij zich altijd sterk ingespannen voor de bescherming van de natuur en het landschap in Zuid-Limburg (o.a. voor het behoud van het Geuldal in 1931; voor het veiligstellen van de Bemelerberg, zijn favoriete natuurgebied, als natuurreervaat eind jaren '30). Hoezeer het behoud van het Limburgse landschap Heimans ter harte ging - vanaf 1949 tot 1969 was hij bestuurslid van de Stichting Het Limburgs Landschap - blijkt uit het feit dat hij op hoge leeftijd op persoonlijke titel nog enkele (protest)brieven heeft geschreven om bedreigde stukjes natuurgebied te behouden.

Deze promotie-studie kon mede dankzij een belangrijke inbreng van Victor Westhoff, die als geen ander op de hoogte is van de geschiedenis van de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland gedurende de afgelopen eeuw, zowel wat betreft details als achtergronden, goed gedocumenteerd worden. Westhoff, die de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland al zo'n 60 jaar van zeer nabij meemaakt, is voor Marga Coesèl de belangrijkste informant geweest. Door zijn enthousiaste inbreng is het eigenlijk ook een beetje zijn werkstuk over de geschiedenis van de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland geworden, zoals hij mij desgevraagd eens mondeling meedeelde. Al met al een boeiend overzicht van de Nederlandse natuurstudie en natuurbescherming en daarmee een waardevolle aanvulling op de weinige literatuur die er momenteel over dit onderwerp voorhanden is. Marga Coesèl is er bovendien in geslaagd dit op een buitengewoon overzichtelijke manier en in een zeer plezierige, vlot leesbare schrijfstijl te presenteren. Deze in aantrekkelijke (boek)vorm uitgegeven dissertatie is geïllustreerd met de nodige tekeningen en historische foto's. Kortom, een 'must' voor iedereen die geïnteresseerd is in de geschiedenis van de natuurstudie en natuurbescherming in Nederland de afgelopen 100 jaar.

Deze studie kan gezien worden als een waardige opvolger van de dissertatie (eveneens een biografie) van Fop.I. Brouwer uit 1958 over 'Leven en werken van E. Heimans en de opbloei der natuurstudie in Nederland in het begin van de twintigste eeuw', de beste bron van informatie over E. Heimans en het eerste biologisch reveil. En dan is het nu nog wachten op een uitvoerige biografie van Jac.P. Thijssen.

B.G. Graatsma